

Türk Şiirinin İki Zirvesi: Ahmet Muhip Dıranas ve Bahattin Karakoç'tan Türkiye'nin Zirvesi Ağrı Dağı'na Sesleniş

Nesrin Karaca

Bursa Uludağ Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa, Türkiye
nkaraca01@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5355-5665>

Received: 25 August 2020, Accepted: 20 October 2020, Online: 30 October 2020

Özet

Cumhuriyet döneminin önemli isimlerinden, '... şiirimizin üç Ahmet'inden biri' Ahmet Muhip Dıranas'ın (1909-1980) tamamı 178 mısralık; Ağrı dağı karşısında duymuş olduğu hayranlık, tapınma, yılğınlıkla beraber gam, neşe, hasret gibi duygu ve düşüncelerini anlatan uzun şiiri AĞRI ile yakın dönem önemli şairlerimizden Bahaettin Karakoç'un (1930-2018) 72 mısradan oluşan AĞRI DAĞI isimli mistik şiiri, konu ve tema edindikleri 'Türkiye'nin çatısı' olan Ağrı Dağı kadar heybetli, etkileyici ve uzun soluklu şiirlerdir. Her iki şairde de, pastoral bir duyarlılık içinde yüce dağı doğrudan doğruya gözleyen veya heybeti karşısında yücelmek, benzemek, özdeşleşerek dileklerini söyleyen ve geçmişten geleceğe Anadolu'yu değerlendiren bir bakış açısı sözkonusudur. Nitekim kırk yıl arayla yazılmış her iki şiir; memleket tabiatına ve insanına bakarak kültürel derinlikle onu yücelten bir söyleyişin içinden, literatürde önemli yer tutan 'Ağrı Dağı' şiirleri külliyyatında farklı özellikleriyle ayrıcalıklı bir yere sahiptirler. Dıranas, Ağrı'nın yüceliği, heybeti ve ihtişamı karşısında kendi aczini, içine düştüğü beşeri zaafı, günah, korku ve endişelerini ortaya koyarak, dağ ile benliği arasında oluşan tezadı dile getirirken bunu tüm insanlığa teşmil etmiş, şiirine coğrafyadan hareketle beşeri bir mana kazandırmıştır. Karakoç'un Ağrı'yı hayranlıkla seyredişin ardından, 'Yerle gök arası bir sırlı düğüm' olarak anlatmaya çalışırken; iç âleminde oluşan duygular, en az onun kadar büyük, yüce ve ihtişamlıdır. Bu şevk ve heyecan kısmen şairin mistik yapısından kaynaklanmakla beraber, mensubu olduğu kültürün ve inancın temel değerlerine içli bir sevgiyle bağlı olmasıyla izah edilebilir, mahiyettedir. Tabiat ve coğrafya kadar hayatı, tarihi ve kültürü yerli ve milli açılımların örüntüsünde işleyen duygu, düşünce, felsefe, hayranlık ve boyun eğiş gibi temaların eşliğinde, insanlık tarihinin varoluşsal sancısı ve 'ağrı'sı, evrensel bir kuşatma ile bu şiirlerde en güzel ifadesini bulmuştur, diyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Ağrı Dağı, Şiir, 'Ağrı', Ahmet Muhip Dıranas, Bahattin Karakoç, İnceleme

Appeal to Mount Ağrı, 'The Summit of Turkey' by The Two Climax Figures of Turkish Poetry, Ahmet Muhip Dıranas and Bahattin Karakoç

Abstract

Both Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980)- "*one of the tree 'Ahmets' of our poetry*" and an important figure of the Republican period- and Bahaettin Karakoç (1930-2018) -a significant poet of the late period- have poems dedicated to the mount Ağrı. While that of the former communicates the feelings of admiration, adoration, frustration, grief, joy, and longing emerging out of the encounter with the mount Ağrı with a total of 178 lines; that of the latter adopts a rather mystical tone throughout a total of 72 lines. Both poems are inspired by their subject matter, the mount Ağrı -also referred as "the roof of Turkey"- and in that, they both appear as paramount, impressive and lasting pieces of poetry. Both poets adopt a point of view that directly observes the majestic mountain and articulates their wish to sublime, resemble and identify with it, while appreciating the Anatolian past and future with a pastoral sensibility. Among the many pieces that dwell on the mount Ağrı, the two poems written 40 years apart stand out as exclusive literary works for the cultural profoundness they present in their effort to understand and praise mount Ağrı, by taking reference from the nature and society of the homeland. While Dıranas contrasts the supremacy, majesty and splendor of the mountain with his humanly incompetence, weakness, frailty, sinfulness and fearfulness, he sets a contradiction between the mountain and his own self and asserts this to the domain of humanity. Derived from geography, his poetry thus receives a humane meaning. After watching it with admiration, Karakoç defines Ağrı as "a mysterious knot between the earth and the sky"; disclosing that the feelings it generates in his inner world are just as grand, glorious and magnificent as the mountain itself. This thrill and excitement are partly the result of the mystical nature of the poet himself, but they are equally the products of his sincere commitment to the cultural and faith communities to which he individually belongs. It can be claimed that blended with natural, geographical, historical, cultural and national patterns, the two poems convey beautifully the existentialist pain and 'ache' of humanity, through universal themes like feeling, thought, admiration and submission. .

Keywords:

Mount Ağrı, Poetry, 'Ağrı', Ahmet Muhip Dıranas, Bahattin Karakoç, Analysis

Giriş

Yeryüzündeki bazı dağlar yüksekliğiyle nam salmış, (Alparslan, 1996, 9) bazıları çetinliği, bazıları hakkında anlatılan efsaneler, endamına yazılmış şiirler ve doruklarına yakılmış şarkılarla anılırken, bazı dağların kendine özgü sesinden, bazılarının kuytularındaki perilerden söz edilip, durulmuştur. Hayatın devamlılığını sağlayan suların kaynağı olmaları, canlılara beslenme ve barınma gibi imkânlar sağlamalarından dolayı da kutsanmış olan dağlar, ötelere, bilinmeyenin uzamına da işaret eder.

Dağ, Türk şiiriyle ilintilendirildiğinde, bazen bir şiirin içinde geçiveren bir sözcük, bazen de bir şiire, şiir içinde bir (bölüme) adını veren, bir kitaba ya da kitaplar toplamına doğrudan ya da

çağrışımla karışmış olarak gördüğümüz tema ve izlekler (Durak, 2003) konumundadır ki, bunların başta geleni Türkiye'nin en yüksek dağı olan Ağrı Dağı'dır.

Bunlardan, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının iki büyük şairi Ahmet Muhip Dıranas ile yakın zamanda kaybettiğimiz Bahattin Karakoç'un Ağrı Dağı'nı konu, tema ve izlek olarak ele alan iki şiiri üzerinde durmaya çalışacağız.

Her iki uzun şiirin, 'Ağrı' dağı edebiyatındaki özel yeri ve önemi ile anlam derinliği, Türk şiirinin iki önemli şairinin ustalığı ve sanatlarının gücünü ortaya koyduğu gibi Ağrı için yazılmış şiirler içinde zirve değeri taşımalarıyla da ilgilidir. Şiirlerdeki odak temalardan biri olan özdeşleşim; tema, motif, imge değerlerin mahiyeti, coğrafik, tarihî ve kültürel perspektiften şairlerin iç dünyalarına ve ruhlarına tutulan aynanın hem milli, hem evrensel insan boyutuyla kesişmesi ve felsefi söylem etrafında şekillenmesi noktasıdır.

“Dağ, ona derim...”

Yeryüzünün devasa kamburları olan dağlar, sahip olduğu özellikler sebebiyle öteden beri insanoğlu için gizemli tabiat varlıkları ve mekânları olmuştur. Dağlar; kütleleri, heybetli görünümleri, yaşam alanı olmaları, barınma, korunma ve avlanma imkânı sağlamaları gibi pek çok hayati özellikleriyle, ilk insandan günümüze önem arz etmiş, dünya mitolojilerinde kutsal olarak algılanmış ve kültleştirilmiş yeryüzü oluşumlarıdır. Yükseklikleri, yücelikleri, ihtişamları, başlarında karın, boranın eksik olmaması, üzerlerinde yaşayanlara barınma ve beslenme imkânları sunmaları, konar-göçer yaşamların mekanları olarak canlı ve yüce varlıklar olarak kabul edildiğinden, insanlar kendi güçlerinin yetmediği olaylar karşısında doğa üstü güçlerin yani tanrıların var olduklarını düşünmüşler, dağları da göklere yakınlığından dolayı tanrısal varlıkların yaşadıkları veya dünya ile iletişime geçtikleri mekanlar olarak görmüşlerdir.

Nitekim, dağ kültürleri incelendiği zaman, dağlar, dünyanın merkezi, dinsel vahiy yerleri, tanrısal varlıkların oturdukları veya yaşadıkları yerler ve tanrının kendisi olarak düşünülmesinde, dağların yüceliği ve güneşin dağların ardında batması gibi insanlar için hayranlık uyandırabilecek durumlar da insanların dağlar hakkındaki düşüncelerini etkilemiş olabilir.

Dağlar; insanın hayat içindeki düşünceleri, hayalleri, uygulamaları ve ilişkide bulunduğu mekanlar arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. İnanış sistemleri içinde dağların tuttuğu yerlerden başlayarak, insan soyunun tanrısal meşruiyetinin merkezi, yerle gök arasındaki bağın temel direği, kurtuluş

ve arınma kadar aynı zamanda cezalandırma mekanlarıdır, (Narlı, 2014, 15). Gerek pagan, gerek semavi ve semavi olmayan inanışlar içinde; kutsal olanla kurulan ilişkide dağların son derece özel ve önemli bir yeri vardır.

Dağ, dünya milletlerinin mitolojilerinde olduğu gibi Türk mitolojisinde de kozmik simgeciliğin esas unsurlarından olan dağlar, yaratılışın başlangıcı ve evrenin direği, üç âlemi birbirine bağlayan varlıklar, insanların ibadet etmek ve kurban sunmak için tercih ettiği yerler olarak insanları tanrıya ulaştıran araçlar olmuşlardır. Tabiattaki diğer varlıklar gibi dağların da ruhu vardır ve bu yüzden dağları kızdırmamak ve memnun etmek gerekir. Dağlar, çevrelerinde bulunan canlı varlıkları korur, beslenmeleri ve çoğalmaları için gerekli ortamları hazırlarlar, (Gökşen, 2016, 1506).

Yunan mitolojisi Olimpos dağını olağanüstüleştirirken, Türk düşüncesi ve mitolojisi Tanrı Dağı'nı kutsamış, semavi dinlerde bile işlevleri sebebiyle Tur, Hıra gibi dağlar ön plana çıkmıştır. Bünyesinde dağ barındırmayan coğrafyalarda dağların yerine dağ yavrusu yükselteler veya sağlam kaya parçaları önem ve kutsiyet kazanmıştır, (Bayat, 2006, 49).

Katip Çelebi'den aktararak verdiği bilgilerde, Orhan Şaik Gökyay şunları ifade eder: “*Serendib Dağı, Adem Aleyhisselamın cennetten indiği dağdır. Hind denizinde olup, göklere doğru heybetle yükselir; üzerinde kırmızı yakut bulunur. Yine orada elmas ve öd ağacı da vardır. Medyen ile Eyke yakınında bulunan Tur-ı Seyna Dağı, Musa Aleyhisselamın dağıdır. Musa Aleyhisselam buraya geldikçe dağın üzerine bir bulut iner; o da bulutun altına girer; orada Tanrısıyla konuşur. Büsbüttün Dağı, pek yüksek kara taşlı bir dağdır; Hüsvrev emriyle Ferhat dağı kesip, yol açmıştır. Cudi Dağı, Nuh'un gemisinin bulunduğu dağdır ve orada Nuh'un yaptırdığı bir mescit vardır. Mitolojik bir dağ olan Kaf Dağı, dünyayı çeviren, yeşil zebercetten bir dağdır*” (Gökyay, 1975, 402-405), dolayısıyla, kutsal dağlar her zaman dünyanın merkezindedir.

Katip Çelebi her ne kadar Cudi'de dese de, evrendeki canlıların ikinci türeyişini simgeleyen Nuh'un Gemisi'nin, genel bir kabule göre, konumuzu oluşturan diğer bir adı da Ararat olan Ağrı Dağı'nda bulunduğu inancı yaygındır.

Ededi Dönüş Mitosu adlı kitabında dağların inanç sistemleri içindeki merkeziliğini araştıran Eliade, “*Her yükseklik, belirli bir seviyeden kopuş; öteki dünyaya geçiştir; din dışı mekan ve insanlık durumunun aşılmasıdır*” (Eliade, 1994, 115); “*merkez simgeciliğinde dağın önemi büyüktür. Bu, yüksek olma erdemidir. Yüksek bölgeler kutsaldır*” diyerek, göğe yakın olan her şeyin, aşkın olana ulaşmaya çalışması ve ‘yükseklik’, ‘üstünlük’ gibi kavramların insanüstü olanın özelliklerine vurgu

yapar. Dolayısıyla; yüceliği, gücü ve yenilmezliği ifade etmesi bakımından toplumların inanışlarında ayrı bir yeri olan dağlar, gezegenimizin en görkemli, etkileyici ve mükemmel formlarıdır.

Coğrafyanın kültür üzerindeki etkilerine en güzel örnek olarak dağlar ve dağ çevreleri gösterilebilir. Folklor, edebiyat, mimarlık, giyim kuşam ve başka kültür öğelerinde ve özellikle de dinî kültürlerde dağların bambaşka bir yeri vardır. Dinsel ya da başka alanlarla ilgili herhangi bir atıfta bulunmaksızın dağ insan düşüncesini ve algısını iki yönden kuşatır: Biri; yeryüzündeki yaratılışta göreceğimiz yücelik, hayranlık, hayret ve bunun sizi sürüklediği yaratılışın, yeryüzünün kimliği ve niteliğini anlama düşüncesi; diğeri ise, özellikle dağda değişen ve bir ölçüde vücut sınırlarından kaynaklanan biyolojik durum ve farklı duygulanmalardır.

Ağrı Dağı

*“Bir abide istersen eğer, Ağrı'ya git!
Yükseklerden gelen büyük çağrıya git!
Çıkmışken yolcu, Ağrı'nın zirvesine,
Dönmek ne demek? Kanatlanıp Tanrı'ya git!”*
Arif Nihat Asya ¹

Anadolu'nun en yüksek dağı olan Ağrı; hem efsaneler, hem aşk hikâyeleriyle anılır ve onunla ilgili zalim hükümdarlara, eteklerinde gezinen yağız atlara, göllerinde yıkanan beyaz kuşlara dair masallar anlatılır. Nitekim bir vesileyle Ağrı'nın yanından-yöresinden geçen, çevresinde dolaşan veya uzaktan seyredenler ondan çok etkilenmişler, özellikle, sanatçılar yazar ve şairler yeryüzünün bu ihtişamlı görünümüyle sadece fiziksel değil, aynı zamanda içsel bir bağ kurarak da ilgilenmişlerdir. Kimi şiirlerinde, kimi yazılarında, kimi tablo ve fotoğraflarında bu etkileşimin çarpıcı yansımalarını ortaya koymuşlar, Ağrı ile aralarında kurulan ihtişam duygusunun yarattığı şaşkınlık duygusu bir tür hayranlık ve peş peşe derin soluklar alma ihtiyacı gibi adeta bir sevdaya dönüşmüştür. . . Bu bağlamda, mesela Ara Güler'in ünlü 'Ağrı Dağı' fotoğrafı için karşısında bir hafta yatarak vizörden dağa baktığı, en güzel anını yakalamak için sabırla günlerini geçirdiği anekdotu, konuya anlam katacak nitelikte olduğu için anmadan geçemeyiz. ²

Dağların hikayesini anlamak için ona hangi yönden, hangi tarihten ve hangi kültürden bakıldığı

¹ Arif Nihat Asya, Şiirler, Devlet Kitapları, İstanbul, 1971, s. 80

² (Postseyyah, 19.01.2020)

önemlidir. Ağrı Dağı'nı görkemli kılan onun yalnızca yüksekliği değil, dinsel kitaplara ve söylence-
lere konu olan kutsallığıdır. Örneğin Ağrı Dağı, eskiçağın çok tanrılı dinlerine olduğu gibi, tek tanrılı
semavi dinlerin kutsal kitapları olan Kuran, Tevrat ve İncil'e de 'Nuh Efsanesi' ile konumlanmış ve
günümüze kadar gelmiştir.

“Efsanevi dağa var gücümle baktım.” / Puşkin, 1829

“Ağrı'dan bütün vatan görünür.” / Behçet Kemal Çağlar

“Dağ görgüsü kazanır, Ağrı'ya bir kez görse de kişi” / Cemal Süreya

Bugünkü Ağrı ili sınırları içinde, 35 km'den fazla taban çapı bulunan yaklaşık olarak 135 km.
çevre uzunluğuna sahip, 1200 km'lik bir alanı kapsayan volkanik bir dağ olan Ağrı Dağı, deniz
seviyesinden 1500 m yüksekliğindeki Doğubayazıt Ovası'ndan birdenbire yayvan bir koni biçiminde
yükselen oldukça etkileyici ve görkemli bir görünüme sahiptir. Birbirlerine sonsuz bir bakışla bakar
gibi duran iki dağ; Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı. . . Birisi, 5137 metreyle Türkiye'nin zirvesi, diğeri
3896 m yüksekliğindedir ve konumuz olan büyük Ağrı, çıkıştaki zor hava koşulları nedeniyle
dağcıların ilgi odağıdır, (Belli, 2010, 3-4).

Kadim geçmişi, zenginliği ve gizemiyle iç içe olduğu kadar pek çok isimle de anılan; Selçukluların
Eğridağ dedikleri Ağrı; Ararat (İbranicede 'Urartu' karşılığı olduğu söylenmektedir), Masis, Kuh-i
Nuh, Cebel ül Haris olarak da adlandırılır, (Belli, 2009, 49). Bu isim zenginliği Ağrı'nın aynı
zamanda kültürel zenginliğinin de işaretidir. Bulutların arasından ulaştığı gökyüzü katmanlarından
bakarak, binlerce yıldır eteklerinde yerleşen kültürleri izleyen Ağrı, bedeninde her birinden izler taşır
Urartu, Med, Pers, Abbasi, Bizans, Moğol, Osmanlı ve çok sayıda krallıklar, beylikler. . . yaşayan, in-
san türünün beşiği olarak nitelenen, kendi efsanelerini ve ona atfedilen ayrıcalığı anlatır gibi mağrur
bir edayla karşınızda duran, yeryüzü coğrafyasında Alp-Himalaya kuşağı üzerinde tanımlanan Ağrı
hakkında ve onun etrafında tarih içinde pek çok anlatı ortaya çıkmıştır.³

³ Ağrı edebiyatı İl'e adını veren Ağrı dağı ve çevresinin çarpıcı tabiat görünümüleriyle yansır. Edebiyat ürünlerinin
pek çoğunda onun adına rastlamak mümkündür.

Ağrı ile ilgili ilk efsane Adem ile Havva'dan başlar. Söylendiğine göre: Allah'ın yarattığı ilk insanlar olan Adem ile
Havva Cennet'ten kovulmadan önce Ağrı dağı'nın kuzeyinde Aras nehri kıyısında yaşamışlardır. Havva anamız yasak
meyveyi yemeden önce Adem babamızla Ağrı dağı yöresindeki Cennet'te mutlu bir hayat sürüyorlarmış. Diğer bir
rivayet de şöyledir:

Adem ile Havva, Cennet'te şeytanın sözü ile yasak meyveyi yiyip kovulduktan sonra, Ağrı dağı'nın güneyindeki Erem
(İrem) bahçelerine inmişler. İnsan nesli buralarda çoğalıp yeryüzüne dağılmış.”

Tevrat ve İncil'de anlatılan Nuh Tufanı'nda adı geçen Ararat dağı'nın Ağrı dağı olduğu üzerinde en çok gayri müslimler
durmuşlardır. Kuran-ı Kerim'in Hüd, Kamer ve Mü'minun surelerinde anlatılan Nuh Tufanı'nın özellikle Hüd suresinin
44.ayetinde adı geçen ve Hazreti Nuh'un gemisini demirlediği dağın Ağrı dağı olduğu iddia edilmektedir. Böylece Ağrı
dağı yüzyıllardan beri dini yorumlara, mitoloji ve efsanelere konu olagelmiş, edebiyat ürünlerinde canlandırılmıştır.

Aşık Kerem, Ercişli Emrah, Karacaoğlan Ağrı için güzel şiirler söylemişlerdir. Anadolu'da çok sevilen Kerem ile Aslı

Ağrı Dağı yalnızca Anadolu'da değil, Türkiye'nin komşuları olan devletlerden Gürcistan, Rusya, Ermenistan, Nahçıvan, Azerbaycan ve İran'da da kutsal dağ olarak kabul edilmekte; Kars, Iğdır ve Doğubayazıt yöresiyle birlikte o bölgelerden de tüm görkemiyle izlenebilmektedir. Yani bu kadar geniş bir coğrafik bölgede yaşayan milyonlarca insanın sosyal yaşamı ve söylencelerine konu olan, Nuh'un Gemisi'nin burada olduğuna inanılmasının onu dünyadaki bütün dağlardan ayrıcalıklı kılar. Böylesine yüce ve kutsal bir dağın benzerine dünyanın diğer coğrafi bölgelerinde rastlamak mümkün değildir, (Belli, 2010, 3-4).

Başlıbaşına bir edebiyatı olan Ağrı üzerine yazılan şiirlerin çoğu amatör bir ruhla yazılmıştır. (Alparslan, 1996) Yaşanılan yere duyulan sevginin, o coğrafyanın ve tabiatın özelliği ve güzelliği, biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insanın gurbet duygusu, doğup büyüdüğü topraklara özlemi, şiirlerin tema olarak bir yanını oluştururken, yolu bir vesileyle oraya düşen hayranlık, etkilenme ve büyüüne kapılma hali bazı büyük şairlerde imge, çağrışım ve duygu zenginlikleriyle daha katmanlı bir söylemle dile getirilmiştir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının iki büyük şairi Ahmet Muhip Dıranas ile yakın zamanda kaybettiğimiz Bahaettin Karakoç'un Ağrı Dağı'nı konu, tema ve izlek olarak ele alan iki şiiri üzerinde durmaya çalışırken, göreceğiz ki; şiirlerdeki odak temalardan biri olan özdeşleşim; tema, motif, imge değerlerin mahiyeti coğrafik, tarihî ve kültürel perspektiften şairlerin iç dünyalarına tutulan ayna niteliğindedir. O aynadan yansıyan atmosfer, milli ve evrensel insan boyutuyla kesişmekle kalmayıp, aynı zamanda felsefi bir söylem etrafında da şekillenmiştir, denilebilir.

Ahmet Muhip Dıranas, Ağrı'da askerliğini yaptığı dönemde (1942-44) genç yaşında içselleştirdiği duygu ve düşüncelerin etkisinde şiirini kurmuş, Bahaettin Karakoç ise şiirini olgunluk döneminde (1986), 50'li yaşlarını sürerken kaleme almıştır. Ağrı dağı ile özdeşleşen bu iki uzun soluklu şiir düzleminde, Türk şiirinin iki önemli şairinin yapı, izlek ve imgeleri ortamında önce Dıranas'a sözü verelim.

hikayesinin bir bölümü Ağrı'da geçer; dumanda yolunu şaşırın Kerem, türkü ile ağrı dağından yol ister, birdenbire murat suyu karşısına çıkıp ta önünü kestiğinde ondanda geçit vermesini talep eder. Eski Doğubayazıt'ta geçen bölümü şöyledir.

Aslı'nın peşinde diyar diyar gezen Kerem, onun izini bir gün Beyazıt'ta bulur. Aslı Keşiş'in Bahçesinde saklanmıştır. Kerem bir yolunu bulup keşişin karısı ile görüşür, Kerem Aslı ile konuşabilmek için keşişin karısının ileri sürdüğü teklifleri kabul eder. Aslının yüzünü görebilmek, onunla konuşabilmek için 32 dişini sırayla çektirir. Sonradan elini sürdüğünde tüm dişleri eskisi gibi olur.

Başka bir anlatım:

Keşiş'in bağında Aslı ile Kerem buluşur. Fakat kızın üzerinde sihirli bir entari vardır. Kerem türkü söyledikçe, düğümlerden biri açılırken, diğeri kapanmaktadır. Aynı durum sabaha kadar devam eder. Sonunda Kerem öyle bir ah çeker ki, ağzından çıkan alevle tutuşup yanar. Bu külün başında günlerce bekleyen Aslı, külü saçı ile süpürürken tutuşur, o da yanar. Külleri birbirine karışır.

<https://agri.ktb.gov.tr/TR-122228/edebiyat.html>, 19.02.2020 7 20.18

Ahmet Muhip Dıranas – “Ağrı”

*“Karlı başın yüce dedikleyin yüce,
Sükun içindeki heybetin gönlümce.”*

Ahmet Muhip Dıranas, Ağrı Dağı'nı göklerde demirli bir gemiye benzeterek daha baştan Nuh Tufanı Efsanesi'nin burada geçtiğine yönelik örtülü telmihlerde bulunur.

1942-44 yılları arasında Ağrı'nın Süberhan köyünde yedek subay olarak askerlik yaparken farklı bir coğrafya ve tabiatı tanıma imkanı bulan Dıranas'a özellikle dağın çarpıcı etkisi; tamamı 178 mısralık; hayranlık, tapınma, yılgınlık duyguları ile gamlı, neşeli ve hasret yüklü düşüncelerini anlatan uzun şiiri 'Ağrı'ya ve başka şiirlerine de yansımıştır, (Dıranas, 2000, 118-123). Yücelik ve hayranlık duygusunu taşıyan “Ağrı” ile birlikte yine o coğrafyanın etkisiyle yazılan “Dağlara”da tabiat ile hürriyeti birleştiren Dıranas (Kaplan, 2004, 295) “Ağrı” adlı bir başka şiirinde, Nuh Tufanı'nı betimlemekte ve yüce Ağrı Dağı'nı bir kurtuluş olarak görmektedir:

*“Gel! Seninle yüce dağlara çıkalım;
Yalnız yüce dağlar benim aşkıma eş.
O dağlar, hani her gün doğar ya güneş,
Orada. Orada egemen o iklim” (s. 117)*

Belki de, çocukluğu Sinop'ta tabiatla iç içe kırsal bir hayatın içinden geçmiş olmasaydı Ağrı'daki askerlik görevinde bölgenin tabiatı Dıranas'ı bu derecede etkilemeyecek ve “Ağrı”, “Dağlara”, “Güven” (s. 124), “Dağın Ardında Güneş Battı”, “Maşar dağı” (s. 125) gibi şiirlerini yazamayacaktı... Rauf Mutluay, bu noktaya özellikle dikkat çeker: “Ahmet Muhip Dıranas eğer 33 yaşında Ağrı'nın Sürbehan ilçesine yedek subay olarak gitmeseydi şiirimiz neler yitirirdi diyorum. O zaman 'Ağrı' ve daha niceleri; 'Dağlara', 'Elif', 'Osman Binbaşı'... Bir ömrün imbiğinden süzülüp çıkan Türkçe'nin bu güzel sesleri, yaşamımızın toplamını anlamlandıran... yazılmamış olurdu...” (Mutluay, 1994, 4).

Dıranas'ın ŞİİRLER kitabında yer alan bütün şiirleri dokuz bölüm halinde düzenlenmiş, bunun 'Ağrı' bölümünde, Ağrı Dağı'nın heybeti ve görkeminden esinlenmiş hayal gücünden çok yaşanmışlık ve tanıklıklarla işlenmiş olduğu yedi şiir yer almaktadır. Bu söyleyişlerin, büyük 'Ağrı' şiirinin alt yapısını oluşturduğunu, uzunlu kısıklı 'dağ' konulu şiirlerin çeşitli çağrışımları ve imgelerinin onu hazırlar mahiyette olduğunu söylemek mümkündür.

Şair; ayrıca, hayatının bu dönemini; “*Askerlik vazifemizi şarkın en ücra bir hudut köyünde iki yıl kalarak yaptık. Genç, bekâr subayların yalnızlık ve ıstıraplarını, bu ıstırapın doğurduğu ruhî yıkıntıyı, bezginlik ve bedbinliği yakından müşahede ettik. Bu yüzden subayların, bozulmuş yuvaları tehlikeye atar gayri meşru hâllere düşebileceğine de şahit olduk.*” (Doğan, 2014, 22) diyerek, bir yaşanmışlığın içinden çıkan bu büyük şiirinin kaynağının sosyo-psikolojik yönlerine de işaret ederken, Tanpınar “*Ağrı için yazdığı büyük manzumede belki de asıl istediği şeye, geniş dil ve aydınlığa kavuştu*” diyerek sanatının doruk noktasına ulaştığını belirtecektir. Dolayısıyla, Dıranas’ın ‘dağ’ ile hem reel, hem metaforik, hem de imge olarak ünsiyetini ve bunu nasıl konumlandığını, görkemli ‘Ağrı’ şiiri dışında yazdığı başka şiirlerde de görebiliriz. ‘Dağ’ın anlam ve çağrışım değerlerini; ‘*Dağ nedir?*’ sorusunu merkeze alarak cevaplar aradığımızda;

- *Dağ, yüce olandır:*

*“Gel! Seninle yüce dağlara çıkalım;
Yalnız yüce dağlar benim aşkıma eş.
O dağlar, hani her gün doğar ya güneş,
Orada. Orada egemen o iklim.”*

diyen Ahmet Muhip Dıranas’ın gerek söyleyiş, gerekse müzik olarak aynı yücelik duygusunu yakalamaya çalıştığı söylenebilir.

- *Dağ, özgürlük mekanıdır:* Ahmet Muhip Dıranas, dağ’ı bir özgürlükler mekanı olarak görür:

*“Koroğlu gibi hür yaşarım orda ben.
Ne isteklerime vurulmuş pıranga
Ne de aşkın sonu vardır o dağlarda;
Sen var, ağaçlar gibi her yıl yemişlen!”*

- *Dağ, tanrısala yaklaştıran yerdir:* dediğimizde, Dıranas, tıpkı Mecnun gibi Leyla’dan Mevla’ya geçmesi gibi Tanrıya geçer. Çünkü dağlar Tanrıya yaklaştıran ve onu ilham eden mekanlardır:

*“Sıra sıra ufukta alınları ak
O dağlar, ötesi mavi gök, tanrılar. . . “*

söyleminde, Dıranas’ın Tanrıya yönelmesi ve onu ‘arayış’ın kıyılarında dolaştığı söylenebilir.

**Türk Şiirinin İki Zirvesi: Ahmet Muhip Dıranas ve Bahattin Karakoç'tan
Türkiye'nin Zirvesi Ağrı Dağı'na Sesleniş — 178/ 193**

- *Dağ, ötekisi olan yaşamsal uzam ve mekandır:* derken Dıranas için dağlar “şehir” karşıtı bir mekan, bir öte yer olarak düşsel, imgesel, yaşanılmamış, kaçış yeridir. Çile ve karmaşa olmadığından dağ yalınlık, doğallık ve huzur mekandır; ancak, öldükten sonra yaşanabilecek güzelliكتedir:

*“İnsan çilesini almaz oldu aklım
Soyun, şehrin sana giydirdiği gömlekten,
Yakın dostlarına bahs aç ölmekten
Ve gel benimle, kaçalım kaçalım...”*

- *Dağ; hayat vericidir, dinamiktir,* dediğimizde Dıranas için de hayatı çoğaltan dağ, kendisini diri tutan, erkekliğini artıran bir güç kaynağıdır:

*“Boşuna sarmaz şu belini kollarım,
Gebe kalırsın her tutup öpüşümde
Ve bir gün taze bir kanla iner kente
Bir boz kurt sürüsü gibi oğullarım.”*

Şairin adeta dağ ve güneşle konuştuğu ve onlara hitap ettiği ‘Ağrı’ şiirinde, dağın uyandırdığı yücelik ve tanrısallık duygusu, şiirin başında ve sonunda tekrarlanan gemi imgesi ile dağın taşıdığı anlam, şair için daha da derinleşir. Yüce dağı, doğrudan doğruya gözleyen ve heybetli karşısındaki hayranlık, imreniş ve benzemek dileklerini söylediği, bir içselleştirme sürecinin rüzgarına kapıldığı şiiridir. ‘Ağrı’ şiiri bütünü ile bir kurtuluşun, içten dışa, insandan tabiata, karanlıktan aydınlığa kuvvetli bir şekilde sonsuzluğa ve tanrıya gidişin ifadesidir.

Mehmet Kaplan’a göre ‘şüphe’ ve ‘iman’ paradoksu üzerine çeşitli istiarelerle kurulan (Kaplan, 1979, 238) şiirin arka planında felsefi bir anlam yatmaktadır. İçi ve dışıyla Ağrı, tabiatın içindeki, yüceliği, heybeti ve sonsuzluğu ile insan düşüncesini aşar. “Ağrı” kelimesi iki anlamda kullanılırken dışarıdaki yüce, muhteşem tanrısal Ağrı ile şairin içinde sıkıntılı ruh halini, içinin acısı, ağrısı arasında da bir tezat vardır.

Ağrı şiirinde değişik bağlamlar içinde “gök, deniz, bulut, gemi, sonsuzluk” ile ilgili hayal ve imgeler arasında yoğun bir çağrışım ağı kurulmuştur.

Şiirin birinci bölümünde yücelik ve heybetlilik üzerinde durulan Ağrı, son bölümünde dağ-gemi benzetmesinin değişik tekrarı, şiirin bütünlüğünün ve bitirilişinin heyecan verici havasını tamamlar.

Ağrı'nın gemiye benzetilmesi, Nuh'un Gemisi ile ilişkilendirilse de; Nuh'un kıssasında, tufanın ön planda gelmesi ve insanları yeryüzünden kurtarma gayesi güdülürken, Dıranas'ın gemisi varlığı aşma fikrinin duygusu olan göğe, sonsuzluğa ve Allah'a yönelerek, bu düşünce etrafında yükselir.

Tamamında; insanoğlunun bu çağda çekmek zorunda kaldığı “ağrıya” evrilen bir yücelikle Hz. Adem'den ilk günah, ilk cinsiyet telmihleri, Dyonisos şenliklerindeki sefahat ve günahlar silsilesiyle bütün bir insanlık tarihini işleyen şiirde, ateşe tapanlardan kurtuluşa erenlere kadar dağ, büyük bir “ağrının” ifadesidir, (Öcal, 2009, 112).

Şair bu uzun soluklu şiirinde bütün bu hayal, imge ve düşünceleri kurduğu ve bulduğu dilin imkanlarından çıkarmıştır. Bunu yaparken de kelimelerin gücü, tekrarı, sosyal kültürel ve psikolojik anlamları gibi pek çok etken söz konusu olmuştur.

Gerçekte, kendini nadiren gösteren bir dağ olan Ağrı, sonsuzluk-sınırlılık, yücelik-özgürlük, yapaylık-doğallık, küçüklük-büyüklik; dünyevi olan-metafizik olan, şimdi-gelecek, geçmiş-şimdi, akıl-ruh gibi karşıtlıklar üzerinden birçok benzetmelere, mecazlara ve hayallere kaynaklık eder, (Narlı, 2014, 479). Mehmet Kaplan; “*Bütünüyle bir kurtuluşun, içten dışa, insandan tabiata, sonsuzluğa ve Tanrı'ya, karanlıktan aydınlığa gidişin ifadesi*” (Kaplan, 1979, 345) derken; Vedat Günyol “*Dıranas, insanı saran büyüklük duygusunu somutlaştıran Ağrı dağına bakarken, her şeyin sisler ve bilinmezlikler içinde olduğunu görür*” (Günyol, 1999, 34) diyecektir.

Doğa, gökyüzü, hava olayları, bitki, hayvan, bağ, bahçe, tarım, coğrafya, denizle ilgili kelimelerin çokça bulunması şairin hayatında doğanın yeriyile ilgili olabilir. Nitekim Dıranas'ın çocukluğunda çobanlık yapması, ilk tabiat sevgisini babasının Sinop'ta Salı köyünden alması, burada doğayla iç içe yaşaması sanatında önemli bir yer tutmasına etkindir, (Yivli, 2005, 167).

Ağrı, volkanik bir dağ olmasına yönelik geçmişi, mitik, kültürel ve efsanevi çağrışımları nedeniyle insanlık tarihindeki çileyle eş tutulan bir süreç ve anlam taşıır. Ahmet Muhip Dıranas'ın⁴

⁴ **Ahmet Muhip DIRANAS (1908-1980)** Sinop'ludur. Çocukluğu doğal güzellikli köyünde ve 1918 sonrasında yoksunluklar yaşayan İstanbul'da geçti. Gençlik yıllarını Ankara'da Cebeci'de yaşar. Yayımlanan ilk şiiri veremden ölen dayısı için yazdığı bir ağıttır. Lisede Faruk Nafiz ile Ahmet Hamdi'nin öğrencisidir. Yazdığı bir şiirini önce Faruk Nafiz'e sonra Ahmet Hamdi'ye okur. Ünlü şair beğenmez, Ahmet Hamdi ise takdir eder ve Baudelaire'in Elem Çiçekleri'ni armağan eder. Ankara Hukuk Fakültesi'nde iki yıl oyalanır, İstanbul edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne geçer. Memurluklarda çalışır, dergilerde eserleri yayınlanır. 1938'de Ankara'ya döner, CHP'nin Halkevleri Kültür ve Sanat Yayınları'nı yönetir. Askerliğini yaptığı Ağrı'da Ağrı şiiri ile Gölgele tiyatrosunu yazar. 1946'dan sonra Çocuk Esirgeme Kurumu, İş Bankası ve Anadolu Ajansı'da yöneticilik yapar. Ankara'da ölür, Sinop'a gömülür. Simgeci anlayışa yakın şiirler yazan şair yerli ile evrenselliği birleştirir. Tabiat ve insan her şiirinde görünür. **Şiir:** Şiirler, Kırık Saz (Tevfik Fikret'in seçme şiirlerini aynı biçimle günümüz diliyle yeniden yazma). **Oyun:** Gölgele, O Böyle İstemezdi, Çıkmaz. **Düzyazı:** Yazılar.

anlatım yoğunluğunun en fazla derinleştiği şiirlerden biri olan 'Ağrı'sında ⁵ dikkati çeken en belirgin özellik dağın sonsuzlukla ilişkilendirilmesidir. Bütün yoğunluğuna rağmen şairin söyleyeceklerini tam bitirememiş olduğu bir yapı gösteren şiirde, sonsuzluğun bir ucu Tanrı'da bir ucu dağlardadır. Dıranas'a göre dağlar, iki uçlu sonsuzluk arasında yeryüzünün göğe doğru yürüyüşüdür ve göğü perde perde delerek ilerleyen korkunç bir yolculuğun içinde kendisini kadim yolculardan biri olarak göstermektedir. Ahmet Muhip Dıranas, dağın görkemli manzarasını hangi açıdan, hangi vakit ve halden seyrettiği, ona ne kadar yaklaştı bilinmez ama şiirinin her dizesine sinen "hayranlık" duygusuna, dağın yüceliği karşısında insanın küçüklüğü ve çaresizliğine yaptığı vurgu, bir anlamda bütün bir insanlık tarihinin varoluşsal sancısını şiirine katmasını getirmiştir: "Cendere, köpüren sular, sonsuzluk, bitmeyen susuzluk, soframıza konan doyulmaz bir yemek. . ." gibi seçtiği kelimeler aynı zamanda insanlığın ağrısını ifade eder. Çünkü, o ağrı da Ağrı Dağı gibi kadar büyüktür. Ağrı'nın yüceliği, heybeti ve ihtişamı karşısında kendi aczini, içine düştüğü beşeri zaafı, günah duygusu, korku ve endişelerini ortaya koyan Dıranas, dağ ile benliği ve iç dünyası arasında oluşan zorlu etkileşimi ve tezadı dile getirir. Ağrı dağının ihtişamı karşısında, kendi varlığında oluşan hayalleri, duygu ve düşüncelerinin tezahürünü insanlığa teşmil ederek, aynı zamanda iç dünyasının gelgitleriyle yoğurduğu şiirine beşeri bir mana kazandırır.

Dağın karşısındaki durumu ve benliğiyle, o yücelik karşısındaki felsefi bir etkileşim içine girerek yaratma ve yaratılmışın hikayesinin izlerini sürmemize yönelen Dıranas, Ağrı Dağı ile insanı özdeşleştirerek düşüncenin en zalimi ve korkuncu olan "şüphe" ile varlık kavramını sorgulamaya girişir. Ağrı Dağı'nın ilahi bir varlık olduğu ve aciz kalan insanın tabiat karşısındaki durumu dile getirilirken, teolojik ve panteist anlamda derin tahliller üzerinden gidilmiştir. Dıranas'ın şiirine kattığı güçlü hayaller, imgeler, felsefi anlamlar, yeni söyleyişler ve derinlikli duygularla Anadolu'yu değerlendirip yücelten bu şiirini yorumlayan Ahmet Kabaklı; "*Dağ'ın zirvesi ve yüz kilometrelerce mesafeden ovayı dolduran haşmeti Dıranas'ı kendi doruğuna yükseltmiş, onu yazan şair onunla beraber ve onun kadar olmuştur. Baktığı ve bize benzersiz teşbihlerde en güzel gösterdiği Ağrı dağı, sadece bir coğrafya dağı değildir. Bu şiirde bir duygu, felsefe, düşünce, hayranlık boyun eğiş "Vardım eteğine secdeye kapandım!" mısraıyla anlatılmıştır. İlk insanların, yüce dağlara, güneşe tapışlarındaki hikmet sezilmiş ve dile getirilmiştir. . . şiirin başlangıcında, ilk büyük teşbih, resimlik, filmlik manzara başlıyor: 'Ağrı dağı, göklere demirlemiş ve rüzgârın müsait vakti gelince sonsuzluğa doğru kalkacak sihirli bir gemidir. Kendisi de onun ritiminden manzarayı bekleyen bir yolcu.' Şair bu 'kar balkonlarından' insanların 'göresi olmaz' manzarayı seyrederken aklın*

⁵ Şiirin ilk yayın yeri; Ülkü, (yeni seri) Sayı: 69, 1 Ağustos 1944, s. 15-16

sınırlarından kurtularak, geniş ufka sevinç avazları ile kanatlanıyor. Dar mekândan kurtuluş bu... Ağrı dağı bir efsane dağı... İlkelerin tapınağı 'Olimpos'. Bugünkü adamın içinde de, onunla yalnız kaldığında aynı hisler beliriyor: 'Atlı yaya' ona gelenler bir masaldan kopmuşlar. Allıkları baht okunda kısmeti arıyorlar. Çünkü şehir içinde, kalabalıklar arasında vakitler hep küçük hesaplarla, 'pişmanlıklarla' geçmiş. Ağrı'da doğan gün belki bir baht müjdecisidir.” (Kabaklı, 1992, 270)⁶ şeklinde değerlendirir.

Ahmet Muhip Dıranas, Türk halk şiiri ve klasik Türk şiirinden yararlanmakla birlikte eski nazım biçimlerinin alışılmış düzenlerini değiştirerek kullanmış; onları bir anlamda bozarak yeni biçim denemelerine girişmiştir. Onun şiirinde hece şiiri için dönüşüm sayılabilecek uygulamalara rastlanır. 7'li ölçüden 15'li ölçüye kadar her ölçüyü kullanmasının yanı sıra çoğu şiirinde duraklar kaldırmıştır. Karma hece ölçüsü denilebilecek bir uygulamayla aynı şiirde farklı hece kalıplarını kullanmış olan Dıranas'ın bilinçli olarak yaptığı ölçü aksaklıkları onun biçimi esnetmedeki tutumunun kendine mahsus olduğunu gösterir, (Doğan, 2014, 23).

Dıranas'ın şiirlerinde doğa, aşk, güzellik, sosyal yaşam, yalnızlık ve hiçlik duygusu gibi temaların hakimliğini ve şiirinin kaynakları olarak; batı kültürü, halk kültürü ve Anadolu coğrafyasının esas olduğunu (Ercilasun, 2014, 236) vurgularken, özellikle şiirlerinde doğaya ait kavramları kullanarak anlattığı güzellik ve iyilik gibi değerleri, iç ve dış çatışmalarla dini bir boyuta (tanrısal) taşıma çabası belirgin bir özelliğidir. Şair çoğu şiirinde dini terimleri kullanarak, değer ve kavramları açık bir biçimde bir üst dilden ifade etmektedir.

Ahmet Muhip Dıranas, 'Ağrı'nın sonunda da adeta onun dilini konuşarak şiirini bitirir:

*“... Gökyüzüne doğru yürüyen yeryüzü
Barıştıran sınır geceyle gündüzü
Ey sonuca doğru ilk uçtan gelen dağ!
Göğü perde perde delip yükselen dağ!”*

hitabıyla, uzaktan Ağrı'yı izlemekle yetinmemiş, insanın bir anda kendisini çaresiz, aciz ve çırılçıplak hissettiği duyguyu, dağın insanın içine tuttuğu aynada benliğini sorgulama durumunu yansıtmıştır. Ona göre sonsuzluğun bir ucu Tanrı'da, bir ucu da dağlardadır ve bu iki uçlu sonsuzluk arasında yeryüzünün göğe doğru yürüyüşü, yolculuğudur.

⁶ “Sihirli Sonsuzluk” başlığı taşıyan yazı ilk olarak, Tercüman, 25 Temmuz 1976'da yayınlanmıştır.

Dıranas şiirinde anlatmak istediği pastoral güzellikleri panteist bir yaklaşımla adeta bir din değeri hâline getirmektedir. Şairin; din, doğa, güzellik, sabır, sosyal yaşam gibi değerleri yansıtan mısraları doğrudan bilgi verici değil, sanatsal bir üslupla yazılmıştır. "... Yaradan'la "tabiat" ve "insan" Dıranas'ın şair ruhunda "iç içe" geçerek kendisini gösterirken bu doğa unsurlarından hareketle evrensel 'güzellik' algısı değer duygusu anlatılmaya çalışılmıştır. Mehmet Kaplan'a göre de; Dıranas'ın şiirlerinde saadet, barış özlemi, heyecan dolu duygular vardır (Kaplan, 1979, 245) ve onun şiirlerinde doğa unsurları bir sembol şeklindedir.

"İkinci bölümde, şairin güneşe minnettarlığı, sıcaklığa, sevgiye, hakikate, aydınlığa, sağlığa olan şükürlerinden hâsıl olma bir sembol duygudur: Bu gerçekçi söyleyişin ardından, güneşin yokluğu ile iç burkuntusu veren fevkalâde kara hayal tabloları sıralanmaktadır (...) "Ağrı'ya eş bir dağ" yok..." diyen Kabaklı; "... Anadolu'yu değerlendiren, ululayan şiir, memleket tabiatına, insanına bakan şiir, ondan çıkacak 'evrensel şiir' böyle olabilir derim. Dağ'n zirvesi ve yüz kilometrelerce mesafeden ovayı dolduran haşmeti Dranas'ı kendi doruğuna yükseltmiş, onu yazan şair onunla beraber ve onun kadar olmuştur" (Kabaklı, 1992, 271)

diyerek, memleketten evrensele şiirin izlerini süreceğimiz bir kült yapı ve özelliği değerlendirmeyi sürdürür.

Ağrı'yı memleket şiirleri kategorisinde değerlendirmenin yerinde olacağını ifade eden Kazım Yetiş de; entelektüel ve derinlikli yaklaşımlarla Ağrı Dağı'na yönelmeye ihtiyacımız olduğunun altını çizmektedir: "Bütün bir Anadolu coğrafyasının, şairlerin dünyasını doldurduğu "memleket edebiyatı" bağlamında maddeden manaya, müşahhasan mücerrede geçişte Anadolu coğrafyasının en verimli kişilerinden biri Ağrı Dağı'dır", (Yetiş, 2009, 241).

Son bölümde, Ağrı'nın bulutlar ve ufuklar içinde daima yürür, yüzer gibi olan ve sürekli dev hareketlerle değişen, dönüşen büyük manzarası sunulmaktadır:

*"Rüzgârda başladı sonsuzluk gemisi
Önünde köpürüp şahlanmada engin;
Yolcusu olduğun nihayetsizliğin
Bir ucu Allah'ta ve sende bir ucu.
Başlıyor serüvenlerin en korkuncu*

*Gökyüzüne doğru yürüyen; yeryüzü
Barıştan sınır geceyle gündüzü.”*

Şiirde; duygu, heyecan, felsefe, düşünce, hayranlık ve boyun eğiş “Vardım eteğine secdeye kapandım!” mısraıyla anlatılmıştır. Söze, ilk insanların yüce dağlara, güneşe tapışlarındaki hikmet sezdirilirken; anlam, değer ve varlık ontoloji üzerinden dile getirilmiştir. Ağrı'yı seyretmek, Ağrı'nın muazzam masalını dinlemek, zirvesi ve yüz kilometrelerce mesafeden ovayı dolduran haşmeti Dıranas'ı da kendi doruğuna yükseltmiş, nesne kadar özne de dağla beraber ve dağ kadar olmuştur, diyebiliriz.

Ahmet Muhip Dıranas, Ağrı dağında, tabiatın o muhteşem güzelliği karşısında duyduğu hayret, hayranlık, özlem ve ilhamını özenle seçtiği kelime ve mısralarına taşırken, şiirinde dağları, sonsuzlukla ilişkilendirmektedir. Ağrı dağını, göklere demirli sonsuzluğa kalkacak, sihirli bir gemiye benzetilmesi yoğun imgeler içinden etkileyici bir şekilde dile getirilmiştir.

Belirtildiği gibi Dıranas'ın öbür dağ şiirleri de “Dağın Ardında Güneş Battı”, “Dağdan Aşağı”, “Maşar Dağı” büyük ‘Ağrı’ şiirine bir giriş yapma, o zirve söyleyişe hazırlık özelliği taşırlar. Özellikle şairin ruhsalını da yansıttığı “Dağdan Aşağı” şiirinde, dağ üzerine kitabına bölüm olacak nicelikte şiirler yazmış şairin kendisi de, dağlaşmış, büyümüş ve yüksekte bakma söyleminin atmosferi içinde adeta dağla özdeşleşmiştir:

*“Bu dağdan aşağı baktığımda
Hayret! Ne kadar cücesiniz,
Ne kadar çelimsiz ve hurda,
Karınca kaderincesiniz.”*

Bahattin Karakoç – “Ağrı Dağı”

*“CAN ona derim ki AĞRI'yı bile;
Tepeden turnağa sevda kesile.”*

Bahattin Karakoç'un ⁷ (1930-2018) ‘Ağrı Dağı’ şiiri, her biri 12 mısradan oluşan 6 bend halinde, toplamda 72 mısradan oluşmuştur. İsmi ve muhatabı kadar heybetli olan ‘Ağrı Dağı’ şiirinde hem

⁷Maraş-Elbistan doğumlu olan ve asıl adının yanı sıra Baha Deliorman, Said Yaylalı, Ekinözülü Aşık Rahmanî mahlaslarını da kullandı. Şair Abdurrahim Karakoç ile Ertuğrul Karakoç'un ağabeyidir.

İlk öğrenimini doğduğu köyde yaptı. Adana Düziçi Köy Enstitüsünde başladığı orta öğrenimini Ankara Hasanoğlan

tek insandan, hem insanlıktan, hem de kadim Türk tarihi ve kültürel değerlerden bahsedilmektedir. Şairin, hayranlıkla baktığı ve bize benzersiz teşbih, kavram ve motiflerle gösterdiği Ağrı dağı, sadece bir coğrafya dağı değil, aynı zamanda varlığın olduğu kadar kültürün de yoğun olduğu ontolojik düzlemde okunabilecek bir şiiirdir.

Bahattin Karakoç'un söyleyişinde de, onu seyrederek ve tanımlarken iç âleminde oluşan duygular Ağrı dağı kadar büyük, onun kadar yüce ve onun kadar ihtişamlıdır.⁸ Şairin bu şevk ve heyecanı, kısmen mistik yapısından kaynaklanmakla beraber, mensubu olduğu milletin ve dinin temel değerlerine içten ve samimi bir sevgiyle bağlı olmasıyla izah edilebilecek bir durumdur.

Nazım Payam, Bahattin Karakoç'un 'dağ' ile ünsiyetine kaynaklık eden bir hatırasını anlatırken; *“... Bir keresinde şehrimize teşrif etmiş Bahattin Karakoç'la çıkmıştık Hazar Baba Dağı'na. Yerli iken yerin garibi oluvermiştim onun yanında. Birden yirmi beş yaş gençleşmiş ve adam irisi olmuştu Karakoç. Kâh ufka bakıyor, kâh aşağıdaki Hazar Gölü'ne! Rastladığı her ağacın, taşın, çiçeğin, böceğin adını duygu rüzgârının uğultusuna katıyor, sürü sürü kuşlara şiir atlasını açıyor ve sesleniyordu:*

*“Kuş ona derim ki Ağrı'da uça,
Bir gıy çektiğinde ödlekler kaç;*

Köy Enstitüsü Sağlık Bölümünde (1949) tamamladı. İlkokulun üçüncü sınıfına giderken bir haftada eski yazıyı öğrendi ve bir ayda da Kuran-ı Kerim'i okudu. Kendi deyişiyle, “Ölünceye kadar yakasını bırakmayacak olan şiirin rüzgârına da aynı zaman diliminde yakalandı.”

29 Ağustos 1944 tarihinde memurluğa atandı. Kahramanmaraş'taki sağlık kuruluşlarında otuz iki yıl sekiz ay sağlık memuru olarak çalıştıktan sonra kendi isteğiyle emekli (1982) oldu. 1986 yılında çıkarmaya başlayıp, otuz yedi sayı çıktıktan sonra ekonomik sebeplerden dolayı kapatmak zorunda kaldığı Dolunay sanat ve edebiyat dergisi ve ülkenin dört bir yanında kendisini ispatlamış şairlerin katılımıyla 1990'dan sonra aralıksız gerçekleştirilen “Geleneksel Dolunay Şiir Şölenleri”yle şiiri ayağa kaldırmaya soyundu ve vermek istediği mesaj Türkiye genelinde algılandı. Kurduğu ve yönettiği Dolunay Yayınları ile de yazarlık ve şairlik damarı olan gençleri edebiyat dünyasına kazandırmayı amaçladı.

İlk şiiri, Behçet Kemal Çağlar'ın yönettiği Yurt gazetesinde (1942) çıkmıştı. 1960'lara kadar yazıp çeşitli dergilerde yayınlattığı şiirlerinin hiçbirini kitaplarına almadı. Esas sanat dönemi 1973'de yayınlanan Seyran kitabıyla başlar ve üslubu netleşir. Şiirleri başladığı yıllarda Köy Postası (1949), Genç Kalemler (1950), Orkun, Tohum, Ozan (1959) gibi dergilerde yayımlandı. Sonraki yıllarda Varlık Yıllığı (1963), Büyük Türkiye, Hareket, Adımlar, Elif, Zeren, Töre, Hisar, Türk Edebiyatı, Doğuş, Nilüfer, Milli Kültür, Elbistan'ın Sesi, Yeni Elbistan, Kent Huduteli, Ortadoğu, Sabah, İstiklal ve Bayrak gibi çok sayıda dergi ve gazetede yer aldı. Önceleri halk şiirine daha yakın olan ölçülü uyaklı şiir anlayışını son dönemlerinde modern tarzla buluşturup kendine has yeni bir şiir tarzı ortaya koydu. Modern şiir biçimine doğru izlediği çizgide mistisizmden güncel sorunlara kadar uzanan konularını, halk şiirinden kaynaklanan duyarlık ile keskinleşen ve derinleşen özünü koruyarak çağdaş bir dinamizme ulaştırdı.

Birebir yaşadıklarını yazan, yazarken de yeniden yaşayan Karakoç; gölgesi, çiçeği, meyvesi ve kendine özgü bir aroması olan, edebiyatımızın özgün şairlerdendir. Eserlerinden bazıları:

Mevsimler ve Ötesi (1962), Seyran (1973), Sevgi Turnaları (1975), Ay Şafağı Çok Çiçek (1983), Kar Sesi (1983), Zaman Bir Beyaz Türküdü (1984), İlyazda (1984), Bir Çift Beyaz Kartal (1986), Menzil (1991), Uzaklara Türkü (1991), Güneşe Uçmak İstiyorum (1993), Beyaz Dilekçe (1995), Güneşten Öte (1995), Leyl ü Nehar Aşk (1997), Aşk Mektupları (1999), İhlamlar Çiçek Açtığı Zaman, Ay Işığında Serenatlar (2001), Sürgün Vezirin Aşk Neşideleri (2004); Şiir Burcunda Çocuk (H. Özbay ve M. Tatçı ile, 1993), Dolunay Şiir Güldestesi (1999)

⁸Bahattin Karakoç'un Kahramanmaraş'ta çıkardığı aylık dergi: Dolunay, Sayı: 5, Mayıs 1986, s.23-25'da yayınlanmıştır.

*Konunca çığ kopa, kalkınca kaya,
Av diye atla gökteki aya. . . ”*

Hazar Gölü ve Hazar Baba Dağı kuşları için Hazar Denizi'ni görmemek, Kafkas sıradağları üzerinde kanat çırpılmamak, az uz değil tam bir eksiklik. Karakoç, suyunu Hazar'dan içmeyen kuşu kuştan saymamakla bunu da biliyordu.” (Payam, 2012, 4)

Ağrı Dağı'nı yerle gök arasında, her ikisini birbirine bağlayan bir düğüm olarak algılayan Bahattin Karakoç, bu çarpıcı imge ile yer ve gök arasındaki ilişkiyi, etkileşimi, haberleşme ve gidiş-gelişleri bu dağ üzerinden olduğu yorumunu katar. Dağları, tabiatın 'dua' hali olarak, yeryüzünün Tanrı'ya el açıp bazen tek ve تنها ama genellikle birbirine yaslanarak yakardığı, konuştuğu mekanlar olarak kurmuş ve betimlemiştir, (Araz, 2005, 193-215).⁹

Ağrı dağı; aşıkların gelip, eteklerine yüz sürdüğü ulu bir dergahtır. Tepesinde eksik olmayan bulutlar, gönülleri göklere çeker. Tarihin, coğrafyanın bir kader biçtiği konumda; Hazar denizinden su içip, Ağrı'da nazlı uçuşunu yapan, Kafkas'lardan haber, selam getiren kuşların dönendiği; derin bir geçmişe sahip bir kültürün simgelerinden kurdun, yükseklerinde dolaştığı özel bir mekandır.

Yerel, milli ve dini hassasiyetleri duyan ve bunu kültürel inceliklerin tezgahında dokuyan şairlerimizden biri olan Bahattin Karakoç'un, serbest tarzda yazdığı şiirlerinin büyük bir bölümünde olduğu gibi, “Ağrı Dağı” şiirinde de günümüzün ekonomik, sosyal ve kültürel çalkantılarından kaçarak, geçmişin ihtişamına sığınışı, sonsuz ve sınırsız olan hakiki saadeti, mazinin eskimeyen “aşkında” ve “idealinde” araması, milleti millet yapan temel değerlerin neler olduğunu mısralarına başarıyla taşıması, hep bahis konusu edilen bu sosyal ve kültürel çalkantılardan kaçış ile maziye olan derin hayranlığın tabîi bir sonucudur.

Şiirin muhteva ve üslubuna Ağrı Dağı'nın muhteşem görünümü ve bu görünümün uyandırdığı duygu, düşünce, inanç ve hayal çağrışımlarının yanında, dağın birer unsur haline gelen; “Kuş”, “Kurt” ve “Yel” sembollerinin telkin ettiği şanlı tarihe ve geçmişe duyulan “özlem” ile bu özlemin bir gün yeniden gerçekleşeceğine dair beslenen “umut” hakimdir.

Karakoç; Ağrı dağı, birinci bölümün ikinci mısraında: “Yerle gök arasında bir tek düğüm” olarak nitelendirmiş, son bölümünün en son mısraında da: “Yerle gök arası bir sırlı düğüm” ifadesiyle aynı benzetmesine devam ettirmiştir. Şiirin giriş bölümünde bir “düğüm” olan dağ, şiirin

⁹Daha önce, Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık 2000, Yıl: 2, Sayı: 7, s. 57-63

bütünlüğü içerisinde tasvir, imge ve anlatımlarla yine de çözülememiş, hatta bu düğüme son bölümde “sırlı” sıfatı ilave edilerek dağın varlığındaki sırrın anlaşılamayacağı gerçeğine ulaşılmıştır. Şair bununla, kişileştirerek mutasavvıf bir insan halinde tasavvur ettiği dağın; insani özellikleriyle te-lakki edildiğinde onun çözülemeyeceğini, eşref-i mahlukat olarak yaratıldığından güç ve kudretiyle yeryüzünün halifesi olduğunu, varlığında ise idrakin alamayacağı nice alemlerin saklı olduğunu anlatmak istemiştir, (Araz, 2005, 200).

Şiirin muhtelif bölümlerinde geçen pek çok kelime ve deyimlere yüklenen anlamlarda şiirin muhtevasını tasavvufî muhite çeken ve bu muhitte gittikçe derinleşen inançlar, haller ve ilahi aşk intibaları yaratmaktadır.

Bununla birlikte: “*zamana geçit vermemek, Ağrı'nın sesinin her sesi bastırması, Ağrı'nın gökçe gülümsemesi; Kuş'un Ağrı'da uçması, seslenince ödlelerin kaçması, gölgenin bey çadırınca olması, suyunu Hazar'dan içmesi; Kurt'un Ağrı'da gezmesi, ün edince göğün ikiye yarılması, ufkunda karganın yarasanın uçmaması çobansız sürüye çobanlık etmesi; Yel'in Ağrı'da esmesi, estiğinde toz mu, kar mı kaldırdığını bilmesi, tar sesinin ve bahar seslerinin Ağrı'ya sarması,*” gibi ifadelerde Türk Mitoloji ve destanlarında geçen olağanüstü kişiliklere ve kahramanlara, zaman ve mekân içinde fethedilen geniş bir coğrafyaya, sonsuz ve sınırsız ufuklara duyulan milli duyuş ve düşünüşler hayal değil, geleceğe yönelik güzel umutlar da taşırlar:

*İĞDIR'a inince ilk onu gördüm:
Yerle gök arasında bir tek düğüm.
Çevresi masmavi, başı bembeyaz
Mevsimin perçemi takvimde son yaz
Taş, toprak, kaya değil, AĞRI ı ışık
Secdeden doğrulmuş dağ olmuş âşık.
Fiziğini aşmış bir aşk sultanı,
Rabbiyle konuşur günün her an'ı.
Gün batarken az kırmızı, çokca mor
Sanırsın zamana geçit vermiyor
Gönül çizgisinde tutmuş güneşi,
Her sesi bastırmış AĞRI'nın sesi.*

**Türk Şiirinin İki Zirvesi: Ahmet Muhip Dıranas ve Bahattin Karakoç'tan
Türkiye'nin Zirvesi Ağrı Dağı'na Sesleniş — 187/ 193**

Bahattin Karakoç, şiirin birinci bölümünde, Iğdır'dan seyrettiği Ağrı dağının tasvirini yapıyor. Göze ve gönüle birlikte hitap eden bu anlatımda şair, Ağrı dağının maddi yapısı üzerinde fazlaca fikir ve duygu yoğunluğuna girmeden, şahıslandırdığı, duruşu ve heybetiyle bir mürşide benzettiği, manevi cephe ve iç alemin;

“Taş, toprak, kaya değil, AĞRI ıstık”

diye tanımladığı bir makamdır.

Ağrı dağı; yeryüzünde kapladığı alan genişliğine, yüceliğine ve heybetine rağmen, gönül âlemindeki güzelliğinden ötürü fizikî görünümünü hiçe sayan, dıştan çok içe, mekândan çok ruha, maddeden çok manaya önem veren maddi kimlik ve kişiliğini aşmış bir aşk sultanına, deruni güzellikler saçan ak saçlı bir mürşide benzetilmiştir, (Araz, 2005, 195).

“Fiziğini aşmış bir aşk sultanı,”

mısraında ifade edilen aşk sultanlığı, nefsin ulaşmayı hedeflediği noktadır. Kişinin fiziğini aşması demek bir anlamda kendisini fethetmesi, iç âleminde ilerlemesi, genişlemesi, yükselmesi ve varlığında “mutlak hakikat”i bulması demektir ki bununda adı tasavvufta “aşk”tır.

“Gün batarken az kırmızı, çokça mor

Sanırsın zamana geçit vermiyor”

söyleyişi, her varlığın eşsiz yaratıcıyı tespih etmesi imgesinin ‘Ağrı’ca ifadesidir. Gurup vaktinde Ağrı dağında görünen az bir kırmızılık ile mor rengin hakimiyeti, zamana geçit vermeyen bir engel olarak düşünülmüş, bununla güneşin batışının önüne geçilmek, gece karanlığına engel olunmak istenmiştir.

Karakoç; “Yerle gök arasında bir tek düğüm” olarak gördüğü Ağrı öznesinde, insanlık hallerini mistik bir üslûp ile ortaya koyuyor. Ağrı’yı seyrederken, bir iç huzurun içerisinde geçmişin ihtişamı ile aynı zamanda geleceğe ait yükseliş umudunu da çoğaltmaktadır. “Yer, gök, mavilik, ıstık, güneş” ve “ses” kelimelerinin anlamlarına yüklenen “sınırsızlık ve sonsuzlukta” kişinin varlığında tecelli eden “ilahi aşk güzelliklerinin”, merkezden başlayıp gittikçe çevreye doğru yayılan bir muhitte, ufuklar ötesi ve hatta bütün bir kâinatla “paylaşma sorumluluğu” vardır.

*“DOĞUBAYAZIT”ta sokuldum ona,
İstedim yüreğim şavkıyla yuna;
Gökce gülümsedi, gülce ürperdim...
Koştum eteğine, verse öperdim...
Yüz sürmek payedir aşk dergâhına
O sabah özlemin sarı ahına
Beş-on damla yağmur ekti bulutlar,
Gönlümü göklere çekti bulutlar;
Gözlerim AĞRI'ya asılıp kaldı,
Yaşadığım sevda sanki masaldı
Sarıldım AĞRI'ya bir kurt gibi aç
Yedi renkli düşün yetmiş bin kulaç,”*

Birinci bölümde; yer yer geniş, di’li geçmiş ve miş’li geçmiş zaman eklerini kullanan Karakoç, ikinci bölümde ağırlıklı olarak di’li geçmiş zaman kullanımıyla, Ağrı dağı ile benliği arasındaki etkileşimi ve yakınlığı sürdürür. Ağrı’nın duruşu, yüceliği, büyüklüğü ve heybeti karşısında ona duyduğu sınırsız “güven” ve “sığınma” duygusu; tevâzu sahibi olan bir sâlikin, mürşidine duyduğu güven kadar, onun manevî iklimine sığınma isteğince saf, samimi, içten ve sıcaktır, (Araz, 2005, 198).

Doğubayazıt’ta Ağrı’nın heybetine, verdiği sonsuzluk duygusu ve manevî atmosferine sığınan şair, bir dervişin ruh hali içerisinde yüreğinin, bir ışık kaynağına benzettiği Ağrı dağında yıkanıp arınmasını isterken, yaşadığı gerçek alemde gittikçe uzaklaşarak kendisini renkli bir düşün, tatlı bir masal dünyasının güzelliği içerisinde bulur. Bu durum bir bakıma kişinin içinde yaşadığı bunalımlarla dolu gerçek hayattan kaçışı eskinin ilahi aşkına, onun sınırsızlık ve sonsuzluk vadeden güzelliğine sığınışı, ona yürekten sarılışıdır.

Özellikle bölümün ilk beş mısraında, maddî ihtiraslardan ve iç sıkıntılarından kurtulmanın, hakiki bir dostta, güven duyulan bir sevgiliye kavuşmanın verdiği “mutluluk” yatmaktadır:

*“KUŞ ona derim ki, AĞRI’ da uça,
Bir gıy çektiğinde ödleler kaça;
Konunca çığ kopa, kalkınca kaya,
Av diye atıla gökteki aya...”*

*Gölgesi olmalı bey çadırınca,
Acı çektirmeye can aparınca.
Kalkarken AĞRI' yı kuşatan duman
Ne işe yarıyor, bilmeli zaman.
Kuş ona derim ki konduğu dalı
Gönlüyle kuşatıp ırgalamalı
Ve suyunu HAZAR' dan içmelidir,
Uçunca hep AĞRI' da uçmalıdır.”*

Üçüncü bölümün bütün mısralarının taşıdığı anlamda, Karakoç'un özlediği ve ısrarla da beklediği “insan tipinin” hususiyetleri yatmaktadır.

Karakoç, Türk tarihinin o şanlı dönemleri ile halin mukayesesini yapıp, halin perişanlığındaki mevcut tezdı ortaya koyarken, mazinin özlemını çeker. Yer yer “millî bir ideal” olarak tasavvur ettiği kuşun, kâinat hükmündeki Ağrı dağında, nasıl ve ne şekilde, hangi hususiyetlerle uçması gerektiğinin işaretlerini verir. ‘Kuş’, Kurt’, ‘Yel’ metaforlarıyla, Türk milletinin sahip olması gereken değeri yargılarını Ağrı dağında uçmasını istediği kuş’a yükleyen, şair, aynı hasletleri bu sefer de kurt’un varlığında görmeyi istiyor.

Bölümün; “Vuslat tohumunu eksin ağrıya” mısraında geçen “ağrı” kelimesi, hem Ağrı dağı; hem de “acı, sızı ve ızdırıp” anlamında kullanılmakla beraber burada ikinci anlamında yoğunlaşır:

*“Yel ona derim ki hep sere serpe
Çiçek döker gibi Ağrı' yı öpe...
Bilsin savurduđu toz mudur, kar mı,
Her dağ yıldızlara sakal asar mı?
Kıvrılıp kucağına yattığında
Sesi ezgi olsun, kokusu, kına...
Hazar'dan yükselen her tar sesini
Turnalarda gelen bahar sesini
Çekip kuşak kuşak AĞRI' ya sarsın,
Kabukta kalmasın yüreğe varsın.
Fakire, garibe kılıç vurmaya,
Duvak kirletmeye, gönül yormaya.*

Böylece, kavuşmanın tohumu çekilen acılara ekilip, yeşermesi sağlanırsa belki de kişinin ızdırapları denecek, hatta kaybolacaktır.

Üçüncü bölümde “kuş”, dördüncü bölümde “kurt” sembollerine yüklenen özellikler, bu bölümde “yel” motifine yüklenmiştir.

Yanına vardığında secdeye kapanan şair, ayrıldığında kutsallığına adanır: (Erol, 2009, 430) Şair, kâinatın yaratılış sebebi olan, esasen kendisi de henüz anlaşılammış küçük bir kâinat hükmünde bulunan insanoğlu ile “kutluluk, civanlık, soyluluk” ve “teklik” sıfatlarını yükleyerek şahıslandırdığı Ağrı dağı arasında içten, samimi ve sıcak bir münasebet kuran Karakoç, kendi varlığı gibi onun varlığının da çözülemez olduğunu:

“Yerle gök arası bir sırlı düğüm.”

mısrası ile açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Geçmişin ihtişamlı dönemlerinin derin özlemini duyan şair, bugün geniş bir coğrafyaya yayılmış Türk hinterlandının bilinçlenip, aynı coğrafyaları tekrar vatan yaparak bir araya gelmelerini, medeniyeti yeniden bu çağa taşımalarını ister. Şairin, en yüce olduğu kadar anlam derinlikleriyle donanmış Ağrı Dağı'nı, “hissî bir varlık” halinde tasavvur edip, çağrışımları zengin imge ve metaforlarla bir anlamda kutsallaştırmasının temelinde bu hakikat yatmaktadır.

Sonuç

Mekân/coğrafya insanoğlunun kişiliğini ve bununla bağlantılı olarak sanatsal üretimlerini etkileyen önemli bir unsurdur. Bireyin doğup büyüdüğü yahut hayatının bir kısmını geçirdiği coğrafî bölgeler, şehirler hatta ev gibi kapalı mekânlar kişiliğini şekillendirmekte ve geleceğini etkilemektedir: (Narlı, 2014, 13)

Toprak ve iklim şartları ile ‘sosyal realite’yi şekillendiren coğrafya insanların duyuş tarzı, dünya görüşü, yaşama biçimi, düşünce ve zihniyetlerini etkilemekte, sunduğu olanaklarla bir bakıma geleceği de yönlendirmektedir, (Kefeli, 2006, 7). Hangi açıdan bakılırsa bakılsın dil ve kültür ürünleri, insanlığın hayatında son derece önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda dağlar; dinden inanışlara, mimariden folklor ve edebiyata kadar geniş bir alanda bir anlatım aracı, dağları bir ilham kaynağı görevi görmüştür. Dağların ilham ettiği duygu ve düşüncelerle, dil arasında

Türk Şiirinin İki Zirvesi: Ahmet Muhip Dıranas ve Bahattin Karakoç'tan Türkiye'nin Zirvesi Ağrı Dağı'na Sesleniş — 191/ 193

da belirgin bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Dağlar, insanlık tarihi boyunca görkemli, ulu ve saygı duyulan anlamlar yüklenen varlıklar olmuş, yükseklik algısından dolayı erişilmek istenen, kutsal varlıkların yaşadığı anlamlar yüklenen dağlar, hikayelerin öznesi olarak yer almış, efsanelere konu olmuştur. Dağların ve dağ çevrelerinin, dünyanın her yerinde benzer özelliklere sahip olması benzer algılamaları doğurmakta; bu algı da onunla ilgili sözü olanların dilinde hep benzer kavramlarla anlatım bulmaktadır.

Yeryüzündeki bazı dağlar yüksekliğiyle, bazıları çetinliğiyle, bazıları ise hakkında anlatılan efsanelerle, endamına yazılmış şiirlerle, doruklarına yakılmış şarkılarla ünlenmiştir. Bazılarının kendine özgü rüzgarının sesi vardır, bazılarının ise kuytularındaki aşk masallarından söz edilir. Ağrı Dağı bütün bunları kucakladığı gibi kutsalı da barındıran ayrıcalıklı ve özel bir konuma da sahiptir.

Dağ imgesini bütün zenginlikleri ve çağrışımlarıyla birlikte işleyen, çağdaş dönemin iki büyük şairi (Ahmet Muhip Dıranas, Bahattin Karakoç) coğrafi, tarihsel, yerel, milli ve mitolojik unsurlarla adeta insanlık macerasının bir özet anlatımı şeklinde terennüm etmişlerdir.

Uzun şiir geleneği yaygın olmayan modern Türk edebiyatında Ahmet Muhip Dıranas (178 mısralık 'Ağrı') ve Bahattin Karakoç (72 mısralık 'Ağrı Dağı') Ağrı dağını işledikleri şiirleriyle, "Ağrı Dağı Edebiyatı" diyebileceğimiz bir düzlemde önemli bir yere sahiptirler. Ağrı dağının aynasından, Türk şiirinin bu iki önemli şairinin dünyasına yansıyan söyleyişler, izlek, imge ve semboller üzerinden değerlendirildiğinde; büyüklük, azamet, sonsuzluk ve metafiziğin sembolü olarak işlendiği, geniş vatan coğrafyası, kültürel zenginlik ve derinliğin yansıdığı, yerle gök arası büyük varlık söz konusudur.

Tabiatın, şiir dünyasındaki en önemli unsurlardan biri olduğu Ahmet Muhip Dıranas'ın 'Ağrı'sı, onun en uzun şiiri olmasının yanında, şairin perspektifinden oldukça sübjektif imge, ritim, ses ve benzetmelerle "inceliklerin duyurulması" üzerine kuruludur.

Dıranas Ağrı'sında, şiirine islami bir tapınma söylemiyle başlar ve yoğun bir şekilde sunulan atmosfer, dağın yüceliğine geçilerek ilerlerken; yüceliği, heybeti ve ihtişamı karşısında kendi aczini, içine düştüğü beşeri zaafı, günah, korku ve endişeleri ortaya koyarak, dağ ile benliği arasında oluşan tezdade getirir. Ağrı dağının ihtişamı karşısında, kendi varlığında oluşan hayallerini, duygu ve düşüncelerini insanlığa teşmil ederek, şiirine evrensel bir mana kazandırmıştır.

Bahattin Karakoç, Ağrı dağını seyrederken iç alemindeki duyguları da Ağrı kadar büyük, onun kadar yüce ve onun kadar ihtişamlıdır. Şairin bu şevk ve heyecanı, kısmen mistik yapısından

kaynaklanmakla beraber mensubu olduğu milletin ve dinin temel değerlerine içten ve samimi bir sevgiyle bağlı olmasıyla izah edilebilir. Ağrı Dağı, Bahattin Karakoç mısralarında “fiziğini aşmış bir aşk sultanı” gibidir. Aynı zaman diliminde kendi konumu itibariyle güneşi ilk ve son gören tek varlıktır. Adeta zamana geçit vermeyen bu dağ, sonsuza açılan bir köprüdür. Ona konmayan kuş, esmeyen yel, tepeden tırnağa sevda kesilmeyen can ve onda gezmeyen kurt, gerçek anlamından uzaktır, (Erol, 2009, 430). Ağrı Dağı'nı yerle gök arasında, her ikisini birbirine bağlayan bir düğüm olarak algılayan ve secdeden doğrulmuş bir aşığa benzeten Bahattin Karakoç; bu çarpıcı imge ile yer ve gök arasındaki ilişki, etkileşim, haberleşme ve gidiş-gelişlerin ancak Ağrı üzerinden olduğu yorumunu katar. Şiirinde, günümüzün ekonomik, sosyal ve kültürel çalkantılarından kaçarak, geçmişin ihtişamına sığınması, sonsuz ve sınırsız olan hakiki saadeti, mazinin eskimeyen “aşkında” ve “idealinde” araması, milleti oluşturan temel değerlerin neler olduğunu başarıyla şiirine taşıması, sözkonusu edilen bu sosyal ve kültürel çalkantılardan kaçış ile maziye olan derin hayranlığın tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Her iki şiirin uzunluğu, anlam derinliği, şairlerinin ustalığı, anlatım gücü ve sanatlarının kudreti, Ağrı dağının kendisi gibi zirveyi yakalar niteliktedir ve Türk şiirinin zenginliği içinde farklı bir yerde durmaktadır.

Kendisi muhteşem bir şiir olan ‘Ağrı Dağı’nın muazzam masalını dinleyerek, görkemli manzarasını seyredip sonrasında bunu anlatmaya koyulan Ahmet Muhip Dıranas ve Bahattin Karakoç “hayranlık” içinde dağın yüceliği karşısında, insanın küçüklüğü ve çaresizliğini de güzelleştirerek belirginleştirmişlerdir.

Onların baktığı, gözlemediği, benzersiz teşbihlerde en güzel gösterdiği Ağrı, sadece bir coğrafya dağı değildir. Bu şiirlerde duygu, düşünce, felsefe, hayranlık, boyun eğiş, heybeti karşısındaki imreniş ve ona benzemek dilekleri, Ağrı'ya yakılmış güzellemelerin en önde gelenleri olarak edebiyat tarihimizde ayrı bir yere sahiptir, diyebiliriz.

Kaynaklar

- Alparslan, İ. (1996). *Şiirimizde Ağrı*. İstanbul: Meb Basımevi.
- Araz, R. (2005). Şiir incelemesi. In *Bahattin Karakoç'un Ağrı Dağı şiiri üzerine “Kuş ona derim ki Ağrı'da uça* (p. 193-215). Alp Yayınları.
- Bayat, F. (2006). Türk mitolojisinde dağ kültü. *Folklor/Edebiyat*, 12(46), 47-60.

- Belli, O. (2009). Türk kültüründe Ağrı Dağı. In *28-29 Haziran 2008/Iğdır bildiriler*. AKTDYK-Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Belli, O. (2010). Tarih boyunca Ağrı Dağı-Mount Ağrı thought history. In *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un gemisi sempozyumu* (p. 6-23). Ağrı Valiliği Kültür Yayınları Nr. 9.
- Dıranas, A. M. (2000). *Şiirler*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Doğan, M. C. (2014). Cumhuriyet dönemi şiiri'nin üç Ahmet'i: "Ağaç" ile "Ağrı"nın "Eşik"i. *Türk Dili*, 106(746), 20-29.
- Durak, M. (2003). Türk şiirinde dağ imgesi-dağ bahanesinde Türk şiirinde kısa bir gezinti. *Kitap-luk*, 62.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi dönüş mitosu* (Ü. Altuğ, Trans.). İstanbul: İmge Yayınları.
- Ercilasun, B. (2014). Ahmet Muhip Dıranas üzerinde bir inceleme. In *Türk şiiri üzerine*. Dergâh Yayınları.
- Erol, K. (2009). Ağrı Dağı'nın sembolik bir değer olarak edebiyatımıza yansımaları. In O. Belli (Ed.), *II. International symposium of Mount Ararat and Nroah's ark/ii. uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un gemisi sempozyumu* (p. 421-430). Ağrı Valiliği Kültür Yayınları Nr. 9.
- Gökşen, C. R. (2016). Dağ'ın türkülere mitik bir öge olarak yansımaları. *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED](57)*, 1599-1618.
- Gökyay, O. (1975). *Katip Çelebi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Günyol, V. (1999). *Çalakalem*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kabaklı, A. (1992). *Şiir incelemeleri, "Sihirli sonsuzluk"*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kaplan, M. (1979). Ağrı şiirinin tahlili. *Journal of Turkish Studies*, 3(236).
- Kaplan, M. (2004). Ağrı şiiri. In *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar-2*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kefeli, E. (2006). *Edebiyat coğrafyasında Akdeniz*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Mutluay, R. (1994). *Dıranas'ın şiir dünyası*. İstanbul: Meb Basımevi.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve mekan, Cumhuriyet dönemi (1920-1950) Türk şiirinde şiir-mekan ilişkisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öcal, T. (2009). Türk edebiyatında Ağrı. In O. Belli (Ed.), *Türk kültüründe Ağrı Dağı* (p. 97-118).
- Payam, N. (2012). Bahattin Karakoç ve Hazar. *Bizim Külliye*(51), 3-5.
- Postseyyah. (19.01.2020). Retrieved from <http://www.postseyyah.com/agrinin-uc-yuzu-2/>
- Yetiş, K. (2009). Memleketçi edebiyat çerçevesinde dağ ve Ağrı Dağı şiirleri. In O. Belli (Ed.), *Türk kültüründe Ağrı Dağı* (p. 235-242). Ankara.
- Yivli, O. (2005). *Ahmet Muhip Dıranas'ın şiiri*. Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.